

Sygn. akt I UK 84/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 kwietnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania T. W.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 19 kwietnia 2018 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 13 września 2016 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 13 września 2016 r., sygn. akt III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...) – w sprawie z odwołania T. W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K. o emeryturę – zmienił zaskarżony apelacją organu rentowego wyrok Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. z dnia 16 lutego 2016 r., sygn. akt V U (...), i oddalił odwołanie ubezpieczonego od odmownej decyzji organu rentowego z dnia 4 maja 2015 r.

Sąd ustalił, że wnioskodawca pracując w P. w S. na tokarce z otrzymanego odlewu żeliwnego wykonywał części według rysunku. Praca ubezpieczonego polegała na obróbce wiórowej odlewów. Sąd – powołując się na unormowania art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U z 2016 r., poz. 887 ze zm., dalej również jako: ustawa emerytalna) w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej również jako: rozporządzenie z 7 lutego 1983 r.) wskazał, że sporna w sprawie kwestia dotyczyła zaliczenia jako zatrudnienia w warunkach szczególnych okresu pracy ubezpieczonego od 30 września 1966 r. do 28 lutego 1970 r. oraz od 2 czerwca 1970 r. do 31 grudnia 1991 r. Według Sądu drugiej instancji Sąd Okręgowy nieprawidłowo uznał, że ubezpieczony wykazał 15-letni okres zatrudnienia w szczególnych warunkach. Pracy wykonywanej w spornym okresie przez ubezpieczonego nie można zakwalifikować do kategorii prac wymienionych w wykazie A, dział III, poz. 23 załącznika do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. określonej jako wybijanie, oczyszczanie i wykańczanie odlewów, ponieważ praca ta nie była wykonywana w warunkach odlewania staliwa, żeliwa, metali nieżelaznych i rur. Według Sądu Apelacyjnego przy ustalaniu rodzaju pracy uzasadniającej prawo do emerytury w obniżonym wieku na zasadach określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r., chodzi tylko i wyłącznie o rodzaj pracy określonej w § 4 do § 15 tego rozporządzenia i wykonywanie jej na stanowisku przypisanym do działu przemysłu wymienionego w wykazie będącym załącznikiem do rozporządzenia. Praca musi być wykonywana w szczególnych warunkach, jakie panowały w danej gałęzi przemysłu, a więc przy odlewaniu staliwa, żeliwa, metali nieżelaznych i rur. Z wykazu A działu III poz. 23 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. wynika, że wymienione w poz. 21 do poz. 23 czynności dotyczą prac wykonywanych w toku produkcji odlewów, przy czym pod poz. 23 rodzaj czynności wymienionych dotyczy czynności mających na celu wykańczanie odlewów na ostatnim etapie produkcji.

Sąd wziął pod uwagę również zarządzenie nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w

szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu przemysłu chemicznego i lekkiego (Dz. Urz. MG. 1987.4.7), które wymienia takie stanowiska pracy jak: wybijacz odlewów, form i rdzeni, oczyszczacz odlewów, wykańczacz odlewów, wyżarzacz odlewów, operator urządzeń suszących, traser odlewów, naprawiacz wad odlewów, operator maszyn do obróbki wiórowej odlewów żeliwnych (tokarz, frezer itp.), robotnik transportowy, sprzątac, sortowacz odlewów, wypalacz wad powierzchniowych. Wymienione stanowiska pracy są stanowiskami, na których pracownicy wykonują czynności mające na celu oczyszczenie odlewów i usunięcie drobnych nieprawidłowości, a więc doprowadzenia produktu do stanu gotowego charakterystycznego dla odlewni. Takie usytuowanie stanowiska pracy operatora maszyn do obróbki wiórowej odlewów żeliwnych (tokarza, frezera itp.), świadczy, że to stanowisko pracy musi dotyczyć pracy w odlewni, i jest jednym z etapów produkcji odlewów.

Według Sądu drugiej instancji praca wnioskodawcy jako tokarza polegająca na obróbce wiórowej odlewów żeliwnych zgodnie z rysunkiem, nie była wykonywana w odlewni żeliwa. Pracodawca ubezpieczonego otrzymywał gotowe elementy żeliwne, które ubezpieczony poddawał obróbce na tokarce wytwarzając gotowe elementy takie jak gniazda skrętu, wytwarzane dla producenta tramwajów, obudowy pomp, koła do wózków kopalnianych. Ubezpieczony nie zajmował się wybijaniem, oczyszczaniem oraz wykańczaniem odlewów z żeliwa – obrabiał produkt będący już oczyszczonym i obrobionym nadając mu zgodnie z projektem rysunkowym właściwą formę. Przy wykonywanej przez odwołującego się pracy nie występowały warunki pracy właściwe dla odlewni, gdzie łącznie występują: wysoka temperatura, hałas, zapylenie.

Sąd Apelacyjny uznał, że okres pracy ubezpieczonego w P. w S. nie może zostać zakwalifikowany jako praca w warunkach szczególnych w rozumieniu rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., ponieważ żadna z pozycji Wykazu A załącznika do tego rozporządzenia nie wymienia stanowiska pracy - tokarz obróbki żeliwa. Ubezpieczony nie wykonywał pracy na terenie odlewni żeliwa, która miałaby polegać na wybijaniu, oczyszczaniu i wykańczaniu odlewu. Zajmował się obróbką gotowego produktu odlewni nadając mu kształt zamówionego produktu w postaci gotowego produktu. Tym samym wnioskodawca nie wykazał, że legitymuje się 15-

letnim okresem pracy w warunkach szczególnych; brakuje więc spełnienia wszystkich przesłanek wymaganych do nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 4 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego ubezpieczony zaskarżył skargą kasacyjną. Skargę oparto na pierwszej podstawie kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) i zarzucono:

1. błędną wykładnię art. 184 ust. 1 i ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i w konsekwencji nieprawidłowe przyjęcie, że ubezpieczony nie spełnił wszystkich niezbędnych przesłanek do uzyskania emerytury z uwagi na to, że pracy jaką ubezpieczony wykonywał nie można zakwalifikować do kategorii prac wymienionych w wykazie A rozporządzenia z 1983 r. określonej jako „wybijanie, oczyszczanie i wykańczanie odlewów” bowiem ta praca nie była wykonywana w odlewni żeliwa jak również nie polegała na „wykańczaniu” odlewów. W ocenie skarżącego powyższa wykładnia jest sprzeczna z wykładnią językową i nie znajduje uzasadnienia w wykładni systemowej. Wykładnia Sądu Apelacyjnego w (...) nieprawidłowo zawęża zakres zastosowania normy prawnej wyrażonej w § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., gdyż pracę polegającą na obróbce wiórowej odlewów żeliwnych (a więc wykańczanie) można wykonywać również w innych miejscach zatrudnienia związanych z przemysłem maszynowym (bezsprzeczne w sprawie był charakter prac wykonywanych w P. w S.) niż odlewnia, przy czym szkodliwe dla zdrowia warunki takie jak hałas, zapylenie oraz gorąco i tak będą występować jako związane z samą istotą wykończenia odlewów żeliwnych. „Wykończenie” odlewu w interpretacji Sądu Apelacyjnego jest rozumiane zbyt wąsko – jako wykończenie odlewu w odlewni, bez projektu rysunkowego podczas, gdy posługując się wykładnią językową, wykańczanie odlewu obejmuje swoim zakresem również wykończenie półproduktu. Nieprawidłowe jest również założenie Sądu Apelacyjnego, jakoby wykończenie odlewu żeliwnego w odlewni odbywało się bez jakiegokolwiek projektu czy rysunku (operator maszyny do obróbki wiórowej

musi wykończyć odlew zgodnie z projektem, na podstawie którego powstała forma). W związku z wykończaniem odlewu żeliwnego zgodnie z projektem rysunkowym metodą wiórową tokarzowi towarzyszą tożsame, szczególne warunki pracy szkodliwe dla zdrowia: hałas, wysoka temperatura, zapylenie. Zgodnie z niekwestionowanymi przez Sąd zeznaniami świadków takie warunki pracy istniały w P. w S. Sąd Apelacyjny nieprawidłowo ustalił, że praca wykonywana przez skarżącego nie mogła być uznana za pracę w warunkach szczególnych bądź w szczególnym charakterze z uwagi na to, że żadna z pozycji wykazu A załącznika do rozporządzenia z 1983 r. nie wymienia stanowiska pracy - tokarz obróbki żeliwa. Powołane rozporządzenie w wykazie A określa rodzaje prac uznanych przez ustawodawcę za prace wykonywane w warunkach szczególnych (z kolei zarówno zarządzenie nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego w Wykazie A Dziale III wprost precyzuje, że praca na stanowisku operatora maszyn do obróbki wiórowej odlewów żeliwnych (tokarz, frezer, itp.) była pracą w warunkach szczególnych);

2. niezastosowanie art. 2 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 32 ust. 1 i ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i w konsekwencji nierówne potraktowanie skarżącego w sytuacji, kiedy innym osobom znajdującym się w analogicznej sytuacji jak skarżący, zajmującym w tym samym czasie takie stanowisko pracy (tokarz - operator maszyn do obróbki wiórowej odlewów żeliwnych), wykonujących w odlewni pracę przyznano prawo do emerytury z uwagi na pracę w szczególnych warunkach, podczas gdy w ocenie skarżącego przy wykonywaniu obróbki wiórowej odlewów żeliwnych w innych niż odlewnia zakładach przemysłowych towarzyszą te same warunki szkodliwe dla zdrowia.

Skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji i orzeczenie co do istoty sprawy przez przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury od 10 kwietnia 2015 r.; zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonego kosztów procesu za II instancję oraz kosztów postępowania kasacyjnego w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych; ewentualnie - o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...), przy uwzględnieniu kosztów dotychczasowego postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli: 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz 2) okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27.

"Przepisy dotychczasowe", o których mowa w cytowanym artykule, to przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wydane na podstawie art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPIUS 2002 nr 10, poz. 243) wyjaśnił, że "zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy odesłanie do przepisów dotychczasowych, sankcjonujących obowiązywanie rozporządzenia, można odnosić tylko do tych przepisów rozporządzenia, które regulują materię określoną w przepisie ustawy, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk, oraz warunki, na jakich osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury. Wykaz A, stanowiący załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., określający prace w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego, w dziale III W hutnictwie i przemyśle metalowym - odlewanie staliwa, żeliwa, metali nieżelaznych i rur wymienia pod poz. 21. przygotowywanie mas formierskich i prace formierzy oraz rdzeniarzy, pod poz. 22. obsługę żeliwiaków, rozlewni i ich urządzeń pomocniczych, a pod poz. 23. wybijanie, oczyszczanie i wykańczanie odlewów.

Zdaniem Sądu Najwyższego interpretacja tych trzech pozycji wskazuje, że dotyczą one huty lub zakładu odlewniczego z piecami odlewniczymi oraz odnoszą się do ciągu technologicznego w takim zakładzie. Nie dotyczą zatem obróbki gotowych odlewów przez wykonywanie z nich na tokarce różnych przedmiotów.

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2017 r., w sprawie II UK 41/16 (LEX nr 2307125) zawarto konstatację, że prawo do emerytury w obniżonym

wieku emerytalnym to przywilej, stąd przesłanki przyznania tego prawa muszą być udowodnione w sposób niebudzący wątpliwości. Podzielając ten pogląd Sąd Najwyższy w obecnym składzie uznał, że rygorystyczna wykładnia analizowanych przepisów wynika również z faktu, że świadczenia przewidziane w art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej i pozostałych przepisach przejściowych mają charakter świadczeń wyjątkowych, zanikających. Interpretacja tych przepisów powinna uwzględniać też nowe unormowania tych kwestii. W tym kontekście należy wskazać, że emerytury pomostowe zostały wprowadzone do polskiego prawa przez ustawę z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, która weszła w życie 1 stycznia 2009 r. Zwrócić należy uwagę, że załączniku nr 1 do tej ustawy pod poz. 5 ujęto „prace bezpośrednio przy ręcznej obróbce wykańczającej odlewy: usuwanie elementów układu wlewowego, ścinanie, szlifowanie powierzchni odlewów oraz ich malowanie na gorąco”. Unormowanie to stanowić może, zdaniem obecnego składu Sądu Najwyższego, bardziej precyzyjne określenie pojęcia „oczyszczania i wykańczania odlewów” z poz. 23 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. jako czynności wykonywanych w hucie lub zakładzie odlewniczym w celu wygładzenia odlewu i jego pomalowania na gorąco. Desygnaty te nie obejmują zatem czynności związanych z przetwarzaniem odlewów na przykład w celu uzyskania z nich koła lub części zamiennej. Powinno to implikować ścisłą interpretację wymienionych wyżej przepisów.

Ponadto zgodnie z utrwaloną judykaturą, kwalifikacja pracy jako pracy w warunkach szczególnych odbywa się na podstawie kryterium stanowiskowo-branżowego (konkretne stanowisko w określonej branży). Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości dla zdrowia i uciążliwości w oddzielnych działach oraz przypisanie poszczególnych stanowisk pracy do odrębnych gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe, gdyż konkretne stanowisko jest narażone na ekspozycję czynników szkodliwych w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale gospodarki (branży) jest umiejscowione. Dlatego konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi gospodarki ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia z 7 lutego

1983 r., wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w tym akcie prawnym. Od kryterium branżowego można odstąpić w wyjątkowych sytuacjach, na przykład, gdy wykonywana jest praca uznana za szkodliwą dla jednej branży, mimo iż warunki jej wykonywania w innej branży są tak samo szkodliwe. Jeżeli pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu przemysłu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach, to zróżnicowanie tych stanowisk pracy musiałoby być uznane za naruszające zasadę równości w zakresie uprawnień do ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 26 marca 2014 r., II UK 368/13, OSNP 2015 nr 7, poz. 99).

Sąd drugiej instancji prawidłowo nie zakwalifikował pracy wnioskodawcy na stanowisku tokarza jako pracy w warunkach szczególnych pod poz. 23 w wykazie A, dziale III jako pracy przy „wybijaniu, oczyszczaniu i wykańczaniu odlewów”. Praca na stanowisku tokarza w zakładzie należącym do branży przemysłu metalowego nie jest pracą, która można zakwalifikować jako pracę przy wykańczaniu odlewów.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 czerwca 2017 r. w sprawie sygnatura akt III UK 157/16 (niepublikowany) zajął stanowisko, że przez wykańczanie odlewów należy rozumieć śrutowanie i szlifowanie powierzchni odlewów, naprawę spawaniem oraz wstępną obróbkę mechaniczną (skórowanie). Chodzi o tak zwaną obróbkę wykańczającą odlew po wybiciu odlewu z formy, gdy zachodzi konieczność oczyszczenia odlewu z przywartej masy formierskiej, bądź gdy odlew po takim oczyszczeniu lub wykonaniu detali ma być produktem finalnym. Korzysta się wówczas z urządzeń szlifierskich, zatem szkodliwość pracy przy tak rozumianym wykańczaniu odlewów jest porównywalna z pracą szlifierza. Nie można natomiast traktować wytwarzania z odlewu wyrobu finalnego (części zamiennej) na tokarkach, jako pracy polegającej na wykańczaniu odlewu w przyjętym powyżej rozumieniu. Inny jest bowiem przedmiot tej pracy, używa się innych narzędzi oraz wykonuje się ją w innych warunkach (poza odlewnią). Nie ulega zatem wątpliwości, że warunki pracy tokarza automatowego nie są tak samo szkodliwe, jak warunki pracy przy wykańczaniu odlewów w odlewniach, gdzie

podstawowe zagrożenie dla życia i zdrowia pracowników stanowi wysokie stężenie pyłu, zagrożenie poparzeniem i gorący mikroklimat.

Podobny pogląd został zawarty w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2016 r. w sprawie III UK 40/16.

Sąd Najwyższy w składzie orzekającym zaaprobował powyższe konstatacje i uznał, że poz. 23 załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze „wybijanie, oczyszczanie i wykańczanie odlewów” dotyczy tylko tych zakładów pracy, w których znajdowały się piece odlewnicze do odlewania staliwa, żeliwa, metali nieżelaznych i rur oraz odnosi się wyłącznie do prac związanych z ciągiem technologicznym odlewania.

W okolicznościach przedmiotowej sprawy Sąd Apelacyjny dokonał zatem prawidłowej oceny zgromadzonego materiału dowodowego i nie dopuścił się naruszenia przepisów prawa. Wymienione w skardze kasacyjnej nieobowiązujące od 1999 r. zarządzenie nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego zaliczające prace na stanowisku operatora maszyn do obróbki wiórowej odlewów żeliwnych (tokarz, frezer, itp.) do prac w warunkach szczególnych jest w tej części sprzeczne z przepisami rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., dlatego nie może być uwzględnione przy interpretacji tego rozporządzenia. Mimo, że warunki panujące przy obróbce wiórowej żeliwa w celu uzyskania finalnych wyrobów z żeliwa wymagają środków ochronnych przed pyłami i wiórami żeliwnymi, jednak nie są w pełni porównywalne z pracą w warunkach przemysłu ciężkiego i jako wykonywane poza hutą lub zakładem odlewniczym nie zostały ujęte w relewantnym rozporządzeniu z 7 lutego 1983 r.

Ponieważ prawodawca powiązał oczyszczanie i wykańczanie odlewów z pracą w hucie lub zakładzie odlewniczym, a powód nie pracował w takich zakładach, nie można również uwzględnić kasacyjnego zarzutu niezastosowania art. 2 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 32 ust. 1 i ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i w konsekwencji nierówne potraktowanie skarżącego w porównaniu do pracowników odlewni.

Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

